

»Tranzicijske zgodbe je konec, a druge ni na obzorju.«

—Ferenc Laczó

Luka Lisjak Gabrijelčič

Januarja letos je Madžarska sprejela nov medijski zakon, ki je odmeval v celotni evropski javnosti. Zakon uvaja številne omejitve medijske svobode in globoko posega v uredniško politiko časopisov, televizijskih in radijskih hiš ter celo internetnih strani. Med drugim predvideva visoke globe za novinarje in medije, ki bi v svojem pisanju kakorkoli razžalili »človekovo dostojanstvo« ali »čas madžarskega naroda«. Poleg tega vsem medijem nalaga »uravnovešeno poročanje o dogodkih nacionalnega in mednarodnega značaja«, predvideva pa tudi ustanovitev posebne komisije, ki bo bdela nad primernostjo medijskih vsebin in samostojno odločala o morebitnih kršitvah zakonskih določil. Vsi člani omejene komisije so tako ali drugače povezani z desnosedinsko stranko Fidesz, ki se je na oblast povzpela lanskega aprila, ko je na parlamentarnih volitvah z velikansko večino premagala do tedaj vladajočo socialistično stranko. Številni kritiki opozarjajo, da skuša madžarski premier Viktor Orbán, ki je v precej drugačnih okoliščinah vladal že med letoma 1998 in 2002, s takšnimi ukrepi omejiti politično pluralnost v državi in utrditi svojo osebno oblast. O politični situaciji na Madžarskem po sprejetju zloglasnega zakona smo se pogovarjali z dr. Ferencem Laczóm, madžarskim zgodovinarjem, političnim komentatorjem ter raziskovalcem na Univerzi Friedricha Schillerja v nemški Jeni.

Dr. Ferenc Laczó je eden najvidnejših madžarskih intelektualcev mlade generacije. Rodil se je leta 1982 v Budimpešti. Študiral je zgodovino, evropsko književnost in filozofijo na Univerzitetnem kolegiju v Utrechtu na Nizozemskem. Študij je nadaljeval na Srednjeevropski univerzi v Budimpešti, kjer je leta 2004 magistriral na temo madžarske proti-komunistične opozicije v osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Leta 2010 je na isti univerzi doktoriral na temo judovskih intelektualcev v predvojni Madžarski. Izpopolnjeval se je na univerzah v Bielefeldu (Nemčija), na Dunaju in v Los Angelesu. Je strokovnjak za zgodovino idej in intelektualnih gibanj v Vzhodni in Srednji Evropi, ukvarjal pa se je tudi z urbano zgodovino in zgodovino političnih pojmov. Trenutno se ubada z zgodovino srednjeevropskega judovstva v 19. in 20. stoletju ter vprašanjem kolektivne krivde kot zgodovinskim in političnim konceptom. Kot zanimivost naj povemo, da segajo njegove družinske korenine tudi v Porabje.

V zadnjih nekaj mesecih se je pozornost zahodnih medijev usmerila na Madžarsko. Razlog za to je, poleg madžarskega predsedovanja Evropski uniji, predvsem kontroverzni zakon, ki uvaja številne omejitve medijske svobode in radikalno posega v uredniško politiko časopisov in drugih medijev. Tako novinarji kot domača opozicija so zakon odločno kritizirali in ga označili za napad na svobodo informiranja. Zdi se, da se z njimi strinja večina tujih opazovalcev. Kaj sam meniš o zakonu? Zakaj je vzbudil tako silovito reakcijo? Tako ostrih mednarodnih kritik, kot jih je deležen nov madžarski medijski zakon, ne pomnimo od leta 1989. Mislim, da je to vezano na tri ključna dejstva (če odmislimo to, da ima zakon vprašljiv namen, da je splošno nekviliteten in da so nekateri njegovi deli zaskrbljujoči). Zakon prihaja kot nadaljnji korak v dolgi vrsti vladnih ukrepov, ki merijo na centralizacijo moči in slabljenje sistema zavor in ravnotežij. Prejšnji ukrepi so pritegnili precej manj mednarodne pozornosti, čeprav so bili vsaj tako ali celo bolj sporni. Če omenimo le dva izmed njihovih odločilnih ukrepov, je Fidesz v zadnjih mesecih, še posebej pa po zmagi na lokalnih volitvah zgodaj jeseni, vztrajno napadal ustavno sodišče in obstoječi model proračunskega nadzora. Posegli so celo v za-

sebno lastnino in praktično enostransko podržavili zasebna pokojninska zavarovanja. Posledično je bilo moč čutiti vse več razburjanja nad konkretnimi vladnimi ukrepi in politično usmeritvijo, ki se zarisuje pred očmi, ko te zakone pogledamo kot celoto. Tu moram dodati, da se je zaradi krize v arabskih državah pozornost preusmerila stran od Madžarske, kar nam kaže odnos Zahoda do demokracije v bistveno drugačni luči. Tamkajšnji dogodki lahko stvari resnično obrnejo na glavo. Zgodilo se je podobno kot leta 1956, ko je sueška kriza sovpadla z madžarsko revolucijo. Tudi takrat so zahodne sile, razumljivo, dale prednost Egiptu. Danes se nevarnost diktature znotraj Evropske unije nenadoma zdi bolj kot miselna špekulacija kot pa resna grožnja. To vseeno ni dobro za kvaliteto demokracije na Madžarskem.

Dodati moramo, da medijski zakon neposredno vpliva na ljudi, ki delajo v medijih. To so ljudje, ki so sposobni odreagirati složno in učinkovito in imajo močne mednarodne povezave. Splošno znano je dejstvo, da če napadeš medije, sprožiš neposredno medijsko reakcijo. To je bil v tem primeru ključen dejavnik. Še nekaj: Fidesz je sprejel zakon v trenutku, ko je bila mednarodna pozornost že usmerjena na Madžarsko, saj je ta bila tik pred prevzemom rotacijskega predsedovanja EU. Že

mesece pred predsedovanjem je bilo slišati pomsleke, še posebej z nemške strani, da Madžarska s Fideszom na oblasti morda ni dovolj primerna in usposobljena za prevzem predsedovanja. Če smo iskreni, je bila iz strateškega vidika odločitev za sprejetje tovrstnega zakona v takšnem trenutku nerazumljiva. Večina madžarskih desničarskih političnih komentatorjev se strinja, da je Fidesz žrtvoval del svoje mednarodne verodostojnosti in s tem najbrž tudi del svojega evropskega programa zaradi nepotrebne zakona in škodljivih polemik, ki so sledile.

Poleg tega Fideszovim predstavnikom ni uspelo pravočasno odreagirati na posledice. Potrebovali so nekaj tednov, preden so ubrali spravljujejši ton. Namesto, da bi spor takoj umirili tako, da bi pokazali dobro voljo in pripravljenost, da se prilagodijo evropskim standardom in pričakovanjem, so raje več tednov vztrajali pri podpiranju zakona. Istočasno je vlada spor skušala prikazati kot nasprotje med lojalnostjo in nepošteno, uničevalno kritiko. To ni sicer nič novega, zanimivo pa je, da jim je pri tem uspelo pridobiti podporo Evropske ljudske stranke. Tako jim je uspelo preslikati madžarsko politično delitev v Evropski parlament, kjer so takšna neposredna nasprotja med levico in desnico prava redkost.

Skratka: zakon, njegov namen, njegovo tempiranje in začetne reakcije na kritike so bile slabo izvedene. Vse to je razlog za ostrino mednarodnih kritik. Zato se sprašujem o sposobnostih ljudi, ki so odgovorni za področje informiranja v trenutnih madžarskih vladajočih krogih. Istočasno pa moramo zakon razumeti v kontekstu prejšnjih, vsaj tako spornih zakonov, ki so mnogo manj odmevali v tujini.

Vladajoča desnosredinska večina zakona ne bi mogla sprejeti, če ne bi pred tem omejila pristojnosti Ustavnega sodišča, za kar je potrebna dvotretjinska večina v parlamentu. Stranka Fidesz se je na oblast povzpela na volitvah aprila 2010, kjer je zmagala z velikansko večino: dobila je skoraj 53% glasov in več kot dve tretjini sedežev v parlamentu. Vladajoči socialisti so doživeli najhujši poraz od leta 1990 in so ostali pomembna politična sila le v nekaterih budimpeštanskih okrožjih. Dve manjši stranki, ki sta ključno sooblikovali madžarsko tranzicijo v 90-ih letih, liberalna Svoobodna demokratska stranka (SZDSz) in konservativni Madžarski demokratični forum (MDF), sta tako rekoč izginili iz političnega prizorišča. Volitve so prinesle tudi uspeh radikalne nacionalistične stranke Jobbik, ki se je v kampanji posluževala antisentske in proti-romske retorike; stranka je znana po ilegalnem para-vojaškem krilu, ki je odkrito uporabljalo fašistične simbole. Kako bi razložil te dramatične spremembe, ki so se zgodile na politični sceni?

Nisem prepričan, da imam zadovoljivo razlago. Če sem iskren, nisem prepričan, da jo sploh kdo ima. Lahko rečem le, da madžarski razvojni model, ki je nastal po letu 1989, v zadnjem desetletju ni prinesel zelenih rezultatov, pozitivna pričakovanja ljudi glede razvoja države po vstopu v EU pa se niso izpolnila. Prihodnja usmeritev države se zaradi tega zdi popolnoma negotova, življenjski standardi pa močno zaostajajo za bogatejšimi deli celine, po katerih bi se vzhodna Evropa rada zgledovala. Država je že unovčila tiste prednosti, ki jih je imela, zato se je njen mednarodni položaj začel slabšati že pred izbruhom krize.

Medtem pa je bil politični razred povsem zaposlen z borbo za oblast. Politiki, še zlasti nekdanja vladajoča elita, so zato izgubili stik s širokimi sloji prebivalstva. To seveda niso problemi, ki bi bili značilni samo za Madžarsko. Po mojem mnenju je bila največja napaka socialistov ta, da so se skušali

predolgo obdržati na oblasti. Ne smemo pozabiti, da so bili socialisti leta 2006 prva stranka, ki je ponovno zmagala demokratičnih volitvah. Danes se tega redki spomnijo. Po škandaloznih razkritjih leta 2006 in množičnih protestih, ki so sledili, je postalo ozračje v državi izrazito naklonjeno opoziciji. Postalo je jasno, da bodo socialisti izgubili naslednje volitve. Tega so se tako bali, da so več let na oblasti držali popolnoma diskreditiranega predsednika vlade in da so, ko je globalna kriza močno udarila državo, celo vztrajali pri začasni vladi. Če pomislimo, da so skoraj štiri leta podpirali diskreditirane vlade in da so se tik pred volitvami razmere v državi hudo poslabšale, lahko rečemo, da so bili njihovi volilni rezultati bili še kar spodobni. Poleg tega imajo velike težave pri nagovarjanju in privabljanju mladih generacij; zdi se, da te težave ne znajo rešiti.

Poleg tega še ni povsem jasno, kako novi mediji vplivajo na politično dogajanje. Prav gotovo pa je, da je ta vpliv zelo pomemben. Zdi se mi, da za ustanovitev nove stranke in njeno preoblikovanje v resnega političnega tekmeča niso več potrebni tradicionalni viri moči, vsaj ne na enak način kot prej. Nove politične sile lahko pomanjkanje bogatih podpornikov, mednarodne zaslonbe, dostopa do časopisov in televizijske, podpore slavnih ljudi in intelektualcev v veliki meri nadomestijo z inovativnim, vizualno usmerjenim oglaševanjem na spletu in z lokalnim aktivizmom. S kombinacijo močne virtualne prisotnosti in pravega organizacijskega dela ti lahko uspe. Obe novi stranki, ki sta vstopili v madžarski parlament leta 2010 – skrajno desničarski Jobbik in naravovarstveni LMP (*Lehet más a politika*, »Politika je lahko drugačna«) – sta uspeli prav na ta način. To je bilo še pred nekaj leti nepredstavljivo. To sta prvi stranki, ki jima je uspelo na novo priti v parlament po letu 1998, in še celo takrat se je novonastala stranka odcepila od zmagovalca volitev iz leta 1990. Tako je Madžarska nenadoma prešla iz izjemno stabilnega strankarskega sistema v drug, skoraj popolnoma nov sistem. Leta 2010 smo bili priča velikemu volilnemu prelomu. Poleg tega smo bili priče spremembi enega najbolj standardnih evropskih političnih sistemov (postkomunistične države, za katero se je zdelo, da se sklada z zahodnoevropskimi vzorci) v sistem, ki v primerjavi z ostalimi predstavlja anomalijo. Na začetku 90. let je bila Madžarska deležna hvale zaradi velike politične pluralnosti, saj je imela približno enak delež desnosredinskih, levih in liberalnih

»Najhuje je, da za proti-demokratičnimi potezami ni videti konstruktivnega načrta«

volivcev, kar je bila redkost v regiji. Fidesz je s ponovno in vztrajno aktivacijo protikomunizma v trenutku krize uspel začasno združiti večji del svojih volivcev. Pravzaprav so zmagali, ne da bi pridobili veliko novih glasov: njihovi nasprotniki so bili tisti, ki so jih ogromno izgubili.

Zdaj hočejo ta trenutek preobrata obrniti sebi v prid. Govorijo o narodni enotnosti in se skušajo prikazati kot naravni vladarji države. V tem vmesnem obdobju, ko je politična in družbena opozicija še vedno šibka, skušajo čim več moči skoncentrirati v svojih rokah. Imajo premišljeno strategijo: v kratkem času želijo temeljito reorganizirati institucije na način, da bi politični sistem prikrojili sebi v prid. To morajo narediti, dokler imajo dovolj visoko podporo javnosti in dokler državljanji še vedno čutijo nezadovoljstvo s starimi načini vodenja države. Ljudje ne vidijo bistvenih premikov na bolje v vsakodnevnem življenju, vendar jim trenutno ne ostane drugega, kot da upajo na uspeh Fideszove vlade. Problem je, kot sem že prej omenil, da je Fidesz v svoji samozavesti in želji po oblasti šel predaleč in izzval preveč ogorčenja s svojim medijskim zakonom.

Madžarski levičarski intelektualec Gáspár Miklos Tamás je v zadnjem intervjuju za slovensko revijo Mladina (objavljenem januarja 2011) politiko vladajočega Fidesz-a označil kot »konservativno revolucijo, utemeljeno na novem družbenem redu in disciplini«. Po Tamásovem mnenju bi dogajanje na Madžarskem lahko opisali kot »ustavni državni udar«. Zdi se, da mnogi liberalni intelektualci delijo podobno mnenje, čeprav so zmernejši v svojih opisih. Med njimi je tudi nekdanji vidni Fidesz-ov svetovalec András Bozóki, ki predava sociologijo na budimpeštanski Srednjeevropski univerzi (CEU), kjer si vrsto let študiral tudi sam. Bozóki prav tako govori o ustavnem državnem udaru s strani premiera Viktorja Orbána in opozarja na nevarnost avtokratskega prevrata na Madžarskem. Se strinjaš s tovrstnimi ocenami?

Fidesz je eklektična stranka, kjer je moč skoncentrirana v rokah majhne skupine ljudi. Problem s Tamásovo interpretacijo je v tem, da jemlje nekatere trditve Fidesz-a dobesedno. Menim, da skuša

Fidesz z vsemi možnimi sredstvi vzbuditi vtis, da se dogajajo epohalne spremembe. S tem opisom se strinjajo najrazličnejši ljudje, od privrženec do nasprotnikov; vsak iz svojih razlogov.

Precej zaskrbljujoče je, da so že zdaj veliko bolj pripomogli k poslabšanju stanja demokracije v državi kot katerakoli prejšnja vlada po letu 1990. Zavedajo se, da obstajajo določene meje, ampak hočejo preizkusiti, do kod lahko grejo. Država vsekakor ni samostojna: njena prihodnost je močno odvisna od njenega položaja v mednarodni skupnosti. Fidesz se hoče polastiti čim več oblasti v državi, a hoče tudi doseči rezultate, za to pa potrebuje mednarodni uspeh. Zdi se mi, da se še predobro zavedajo, da to dvoje ni združljivo in da potrebujejo neko ravnovesje, zato nihajo med dvema poloma. Odločnim izjavam, v katerih poudarjajo neodvisnost države in izražajo prezir do mednarodnih organizacij, sledijo dejanja sodelovanja in udinjanja mednarodni skupnosti. Pred podporniki skušajo zakriti to omahovanje: udinjanje preprosto zanikajo, sodelovanje pa prikazujejo kot velike zmage. To je nevarna vrsta politike, ker krepi nacionalistične poglede in dviguje napačna pričakovanja.

Kako uspešni bodo pri reformiranju države in koliko podpore bodo obdržali, sta temeljni vprašanji. Trenutna situacija je precej slaba: uspehi njihove vlade so precej povprečni ali celo slabši, vendar so zaenkrat ohranili večino svoje podpore. Vendar se to lahko hitro spremeni, saj so interesi skupin, ki tvorijo Fideszovo politično koalicijo, medsebojno izključujoči. To je razlog, zakaj celo strankina ekonomska politika od časa do časa spremeni smer.

V zadnjem času so mnogi pri nas opazili presenetljivo podobnost med dogajanjem na Madžarskem v prejšnjem mandatu in nedavnim razvojem dogodkov v Sloveniji. Ankete kažejo na silovit padec podpore vladajoči post-komunistični levici in vzpon liberalno-konservativne opozicije. Levo-liberalnim koalicijskim partnerjem, ki so imeli ključno vlogo v devetdesetih letih, grozi, da bodo na naslednjih volitvah ostali zunaj parlamenta. Vlada je izgubila vso družbeno podporo, a se kljub temu oklepa oblasti in tako zgolj podaljšuje svojo agonijo in pogloblja radikalizacijo politične delitve. Nekdaj močna krščanskodemokratska opcija je tako rekoč izginila, tradicionalistična in pragmatična desnica pa životari na robu političnega dogajanja. Skratka: verjetno se ti zdi, da opisujem Madžarsko

»Vidim preveč politično motiviranih odločitev in premalo razumnih in uporabnih zamisli.«

pred zadnjimi volitvami. Edina razlika je, da pri nas nimamo šovinistične stranke, ki bi bila primerljiva z madžarskim Jobbik-om. Zdi se, da je njeno strukturno mesto zasedla post-ideološka populistična levica, ki jo vsak na svoj način poosebljata upokojenska stranka in priljubljeni avtokratski župan Ljubljane Zoran Janković. Povedano drugače: en cel del političnega spektra – strateška os med reformiranimi komunisti in liberalci – se dobesedno seseda vase. Prazen prostor skušata zasesti bodisi konservativna opozicija bodisi nova populistična gibanja in karizmatično-tehnokratski politični menedžerji. Nekaj podobnega se je zgodilo na Poljskem leta 2005. Kako bi ocenil to krizo vzhodnoevropske levice, ki jo spremlja počasen propad liberalnih političnih in intelektualnih elit, ki so odigrale ključno vlogo v prvih letih tranzicije?

Mislím, da je nekdanja moč in trenutna šibkost postkomunistične levice na Madžarskem tesno povezana z usodo sporazumno izpeljane tranzicije. V trenutku, ko se je tranzicija izkazala za neuspešno, je bila za propad obtožena stranka, ki je imela strukturne interese za ohranjanje močne kontinuitete s preteklostjo. Poraženci tranzicije so bili vse bolj prepričani, da so bili namerno žrtvovani, za kar so krivili zmagovalce. Poleg tega mislim, da je trenutna tragična šibkost levice posledica skoraj popolne monopolizacije levičarstva s strani prenovljenih komunistov, ki v bistvu nikoli niso bili levičarji v pravem pomenu besede. Poleg tega je jasno, da je pojem tranzicije izgubil svojo razlagalno moč, po drugi strani pa ni vzniknila nobena nova velika zgodba, ki bi dala ljudem usmeritev. Zato ostajamo pri starih in partikularističnih pojmovanjih, včasih najslabše sorte.

Zaton liberalnih elit je zame bolj dramatična in manj očitna zgodba o neuspehu. Tu lahko le pogojno govorimo o polomu, saj je veliko liberalnih intelektualcev še vedno pomembnih in njihova mnenja imajo odmev med vplivnimi ljudmi. Zgodba liberalne stranke pa je vseeno velikanska polomija. Nastali so neposredno iz opozicije in so tako veljali za največje protikomuniste. Liberalci so bili intelektualno najbolj sposobni in so imeli najširšo mednarodno razgledanost. Bili so prozahodna, proevropska stranka s skoraj brez-

madežnim mednarodnim ugledom, povrh vsega pa še prokapitalistična stranka z močno finančno podporo. Njihovi poslanci so imeli najdaljši osebni staž v parlamentu, zato so bili tudi najmanj uspešni pri vključevanju mlajših generacij. Zaradi vseh teh razlogov so postali arogantni. Še huje, v svoji predrznosti so mislili, da jim medijska prisotnost zadostuje, čeprav niso imeli močne in velike politične stranke. To je posledica njihovega razumevanja politike: mislili so, da njihovi volivci hočejo, da se jih pusti pri miru. To je bil individualističen liberalizem, ki je zagovarjal progresivne vrednote, vendar ni imel progresivne socialne vsebine.

V prejšnjem odgovoru si omenil »sporazumno izpeljano tranzicijo« na Madžarskem. Zdi se mi, da se prav v tem skriva skupna točka vseh treh vzhodnoevropskih držav, ki so v zadnjih letih doživele kolaps politične levice: najprej Poljska, nato Madžarska in nazadnje Slovenija. Vse tri so doživele miren in sporazumen prehod od komunizma k demokraciji. Proces, ki je pripeljal do demokratičnih sprememb, je bil različen, a v vseh treh primerih so v njem odločilno sodelovali komunisti, kar je omogočilo njihovo preobrazbo in polnopravno vključitev v novo ureditev. Mnogi so v tem videli element stabilnosti, a obenem je prav to omogočilo vzpon radikalne protikomunistične opcije, ki je obsojala kontinuiteto s prejšnjimi strukturami. To je nazadnje pripeljalo do nenavadne delitve, kjer so se liberalci in reformirani komunisti združili proti antikomunistični desnici. S propadom ene izmed strani v tem ideološkem sporu (ki je delil, a obenem tudi strukturiral celoten politični prostor), lahko opazamo poskus desnice, da enostransko zgradi razne »druge« ali »četrte« republike oziroma, v Fidesz-evem žargonu, nov »sistem nacionalnega sodelovanja« (*nemzeti együttműködési rendszere*). Kaj meniš o teh poskusih desnice po vzpostavitvi nekakšnega »novega začetka« v političnem procesu? Misliš, da lahko pripomorejo k oživitvi političnega življenja ali jih vidiš le kot simptome neke zgodovinske zagate, v kateri smo se znašli? Ali nemara pritrjuješ tistim levičarskim kritikom, ki v teh poskusih vidijo nevarni zdrs v novi avtoritarizem?

To je v tem trenutku glavno vprašanje. Medtem ko so se nekateri naivno nadejali sistema napredovanja na temelju strokovnosti in sposobnosti, sem sam mnenja, da je Fidesz že zamudil priložnost, da

bi vladal kot sredinska stranka. Pridigajo o narodni enotnosti, vendar so v svojih odločitvah očitno pristranski: njihovi zvesti privrženici imajo skoraj vedno prednost, ko prihaja do novih imenovanj – in to se dogaja brez prestanka.

To samo nadaljuje staro delitev na leve in desne, ki se odraža celo v boju okoli terminologije: Fidesz pojem *együttműködés*, ki ga omenjaš, prevaja kot »nacionalno sodelovanje«, lahko pa ga prevedemo tudi kot »sloga«, kar ima očitno drugačno konotacijo. Pravzaprav je čisto mogoče, da je to v Fidesz-ovem interesu, saj lahko ves ta čas, ko je opozicija označena kot neposredno odgovorna za polomijo preteklih let, sedijo precej trdno v sedlu. Tu smo priča zanimivi anomaliji: medtem ko ima vlada široko politično podporo, se protivladni protestniki na ulicah vseskozi distancirajo od opozicije. Vedo, da so lahko verodostojni samo kot avtentično nova sila. Še nekaj let bo moralo preteči, preden bomo izvedeli, ali gre pri tem zgolj za protest civilne družbe ali pa bo iz tega nastalo kaj politično bolj relevantnega. Kljub temu sem v tem pogledu precej optimističen: naenkrat se je pokazalo, da kaže izobražena mladina več zanimanja za politiko in da na novo premišljuje možnosti za prihodnost.

Še zadnje vprašanje. Madžarska je v zadnjem času, vsaj od Fidesz-eve zmage pomladi leta 2010, postala žrtev negativne kampanje v zahodnem tisku. Prikazujejo jo kot šovinistično in ekonomsko nestabilno državo na poti v diktaturo. Oktobra 2010 je nemški tednik *Der Spiegel* Budimpešto celo označil za »evropsko prestolnico antisemitizma«. Tedaj si se tudi sam odzval z javnim pismom uredništvu Spiegla, v katerem si posvaril pred površnimi posploševanji. Kako gledaš, kot Madžar in kritični intelektualec, na ostre kritike na račun Madžarske, ki prihajajo iz tujine? Misliš, da so upravičene?

Uspeh države je nekaj, kar bi moralo zanimati vsakega od nas, še posebej po zadnjih letih, ko so nekatere negativne tendence prišle mnogo bolj do izraza. Na žalost je notranja delitev na Madžarskem tako močna, da nekateri, ko so njihovi nasprotniki (ali, bolje rečeno, sovražniki) na oblasti, zagovarjajo stališče »slabše kot je, boljše je«. Jaz nisem med njimi. Stara, tradicionalna madžarska levica še vedno interpretira politične dogodke skozi prizmo antifasizma. To ima še vedno določen odmev v mednarodni javnosti, čeprav večina izobraženih Madžarov antifasistično retoriko razume v prvi

vrsti kot propagando: poceni različico politike ustrahovanja. Na žalost take propagandistične zgodbe najdejo pot v mednarodne medije, saj so preproste, takoj razumljive in dovolj senzacionalne. Za nameček se je tudi mednarodna debata o stranki Jobbik spremenila v obujanje neprijetnih spominov iz časov fašizma. Ta stranka je grozna, vendar nam analogije s fašizmom povedo premalo o njenem nastanku in njenih stališčih. Še bolj žalostno je dejstvo, da je zaradi takega senzacionalizma diskusija o resnično problematičnih pogledih Fideszove vlade toliko težja. Če začneš kritizirati antifasistično paradigmo, te mnogokrat označijo za fašističnega hujskača ali vsaj kot njihovega zaveznika. Iz izkušenj vem, da je tako ostra mednarodna kritika v bistvu protiproduktivna, še posebej, če se opira na mnenja splošno znanih strankarskih izvedencev. Nesmiselno bi bilo trditi, da Madžari ne bi smeli kritizirati lastne države v tujini. Problem nastane, ko skušajo nekateri madžarski intelektualci argumente, ki jih ne morejo braniti v Budimpešti, plasirati na mednarodnem prizorišču. Nič ni napačnega v tem, da sodelujejo v mednarodni razpravi, ki se osredotoča na negativne vidike države; ni pa v redu, ko njihove prostodušne izjave otežujejo razumevanje političnega in družbenega dogajanja, ki je nekoliko bolj zapleteno od njihovih poenostavljenih trditev. Delež mednarodne pozornosti, usmerjene na tako majhno državo, kot je naša, je že tako ali tako majhen, zato je morda bolje, da si ne spodkopavamo priložnosti s tem, da v tujini širimo naše najslabše klišeje in na tuje izvažamo naša najhujša medsebojna sovraštva in strahove. Navsezadnje je glavno vprašanje, kakšno politično ceno je potrebno plačati za uspeh države, če ga bomo sploh dosegli. Kot načelni demokrati bi delali norca iz sebe, če bi se pretvarjali, da avtoritarni sistemi, vsaj začasno in v določenih okoljih, ne morejo biti bolj uspešni od demokratičnih. In vendar je to moj največji problem s Fideszom: za njihovimi protidemokratičnimi potezami pravzaprav ne vidim nobenega konstruktivnega načrta. To, da se njihovih načrtov vnaprej ne pretresa v javnosti, je eno; problem je v tem, da ti načrti sploh niso dobro artikulirani. To, kar predlagajo pod populističnimi slogani narodne enotnosti je v najboljšem primeru nekonsistentno. Nočem reči, da ni nobenih pozitivnih izboljšav na nekaterih področjih, vendar so te pogosto povezane z nepravilnimi reorganizacijami. Vidim preveč politično motiviranih odločitev in premalo razumnih in uporabnih zamisli. ♦